

CUVÂNT ÎNAINTE

În toamna anului 1941, întors de curând din misiunea diplomatică pe care o îndeplinesc la Moscova în calitate de ministru plenipotențiar, Grigore Gafencu a luat hotărârea de a părăsi din nou țara și de a se stabili la Geneva. Rațiunea acestei hotărâri era astfel explicată de el în paginile unuia dintre caietele „Jurnalului” său: „Doream să caut un loc în străinătate unde să pot fi mai folositor decât la București, sub supravegherea de nesuferit a autorităților de ocupație”¹. Era convins încă de atunci de înfrângerea Reich-ului, „înfrângere care – mărturisea el – totdeauna mi-a părut de neînlăturat”. De aici izvora și îngrijorarea lui față de viitorul României, aliata celui de-a treilea Reich, de aici teama de „reîntoarcerea ofensivă a trupelor sovietice” și pătrunderea lor pe pământul românesc („un vis urât care tulbură nopțile noastre”)², ceea ce ar fi atras după sine transformarea de către Germania a teritoriului țării noastre în zonă de rezistență, sprijinită pe linia Munților Carpaților Răsăriteni, pentru oprirea ofensivei armatei sovietice, ceea ce nu numai că ar fi provocat imense pierderi umane și materiale țării, dar ar fi afectat extrem de negativ poziția în care s-ar fi aflat România la sfârșitul războiului, în fața Conferinței de Pace.

Având în vedere relațiile sale cu cercurile politice și diplomatice anglo-saxone și raporturile „dintre cele mai bune” stabilite cu oficialitățile sovietice încă în timpul misiunii sale diplomatice la Moscova, Grigore Gafencu considera că datoria sa la început era „de a sta de-o parte, de a nu mă solidariza întru nimic cu acțiunea politică urmată de guvernul Antonescu” și de a aștepta „ceasul și împrejurarea”, când putea să fie de folos țării³.

În perioada 18 iulie 1943 – 23 ianuarie 1944, la care se referă însemnările din „Jurnal” pe care le publicăm în acest volum, „ceasul și împrejurarea” la care se referea Grigore Gafencu venise demult, iar el se afla deja angajat cu toate puterile

¹ Vezi: Grigore Gafencu, *Jurnal* (iulie 1940 – 17 iulie 1943), editori Ion Calafeteanu și Laurențiu Constantiniu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 267-268.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 269.

în apărarea cauzei românești: stabilise legături cu cercurile anglo-saxone, cu reprezentanți ai exilului din țările est-europene, luase atitudine publică împotriva unor susținători ai divizării Europei, cu recunoașterea intereselor prioritate ale URSS în Europa Răsăriteană (E. H. Carr, W. Lippmann, J. Ch. Smuts etc), a continuat să susțină ideea necesității constituirii unui „bloc balcanic”, a desfășurat o intensă activitate publicistică pentru contracararea propagandei revizioniste ungare și împotriva dictatului de la Viena etc.

Totodată a informat atât opoziția democrată din țară, cât și guvernul român despre situația internațională și direcțiile de evoluție în viitor, despre iminenta înfrângere a Germaniei și necesitatea retragerii armatei române de pe frontul rusesc („cu orice preț și imediat”), despre politica ce ar trebui urmată pentru a salva viitorul țării etc.

Să remarcăm faptul că Grigore Gafencu a fost unul dintre puținii oameni politici români care în anii războiului au susținut ideea necesității stabilirii unor contacte directe nu numai cu anglo-saxonii, ci și cu rușii. „Trebuie să stabilim un contact cu rușii. Trebuie să știm ce vor rușii. Trebuie să fim gata să stăm de vorbă cu rușii. Raporturi de flirt tănuit și neoficial cu anglo-saxonii nu sunt suficiente”, declara la 20 septembrie 1943 Grigore Gafencu lui Vespasian Pella, ministrul României la Berna, care urma să transmită acest punct de vedere la București, personal și verbal, pentru a nu cădea în mâinile germanilor.

În momentul în care avea această convorbire cu Vespasian Pella, Grigore Gafencu reușise de fapt, să realizeze un prim contact, neoficial, cu un fost diplomat sovietic, fost secretar general adjunct la Liga Națiunilor, care se stabilise în Elveția: Vladimir Șapiro – Sokolin (Fox). Acesta dusesese până atunci o viață liniștită, retras la Crans – Montana, dar odată cu ofensiva sovietică din 1943, în condițiile în care în Elveția nu exista o reprezentanță diplomatică sovietică, el a început să fie frecventat tot mai mult de oameni politici de diverse naționalități, diplomați, ziariști, oameni de știință etc, interesați să cunoască opinia lui despre evenimentele internaționale și, în special, să fie informați cu privire la politica externă sovietică.

Prin intermediul unor prieteni elvețieni sau refugiați din țările europene ocupate de Germania, care își aflaseră adăpost în Elveția neutră, Grigore Gafencu a aflat că Vladimir Șapiro – Sokolin a vorbit „în termeni elogioși” despre el și și-a exprimat dorința de a-l cunoaște.

Așa s-a ajuns la întâlnirea dintre cei doi de la 12 septembrie 1943, care a durat mai bine de 3 ore și pe care Grigore Gafencu o prezintă pe larg în acest volum al „Jurnalului”. De remarcat faptul că multe din „soluțiile” prezentate de Sokolin se

vor regăsi în poziția URSS la Conferința de pace: retrocedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord; înlăturarea „arbitrajului” de la Viena și respingerea ideii autonomiei Transilvaniei; interesul pentru Dunăre („așezarea URSS la gurile Dunării”), care a devansat interesul tradițional pentru StrâmTORI; dorința URSS de a sosi prima în Balcani și de a impune astfel „rânduiala pe care o dorim” în regiune: „o mai bună și mai temeinică organizație internațională, politică și economică”, măsuri pentru a înlătura noi conflicte în viitor etc.

În timpul întâlnirii, Sokolin a avansat o explicație „inedită” referitoare la hotărârea de a München din septembrie 1938 și încheierea acordului sovieto-german din august 1939, explicație care va deveni în viitor argument pentru justificarea politicii sovietice și care va fi preluată și susținută apoi de istoriografia sovietică. „Prin acordul de la Moscova - a arătat Sokolin - am împins pe nemți spre Occident, nu atât pentru a scăpa de primejdia germană (știam că până la sfârșit nu vom putea scăpa de un război cu Germania), ci pentru a băga mai întâi pe englezi în acest război; era singurul mijloc de a ne asigura de mai înainte că îi vom avea ca aliați în războiul cu Germania. Noi a trebuit, pentru a-i prinde pe aliații noștri într-un război, care fatalmente avea să cuprindă lumea întreagă, să facem un plan de acțiune dinainte. Dacă germanii ar fi început războiul cu noi, nimeni nu s-ar fi mișcat”.

Acest prim contact, neoficial, al lui Grigore Gafencu cu un fost diplomat sovietic, care menținea însă legături cu Moscova, a continuat și în perioada următoare, iar Grigore Gafencu a informat prompt pe cei din țară - guvern și opoziția democratică, inclusiv pe Iulia Maniu - asupra conținutului acestora, însoțit de propuneri de acțiune pentru ieșirea României din război.

De remarcat în toată această perioadă plină de evenimente cu efecte hotărâtoare în plan politic și militar, ce vor marca organizarea viitoare a cadrului internațional postbelic, capacitatea extraordinară a lui Grigore Gafencu de a sesiza și anticipa evoluțiile ce aveau loc în plan internațional, de a înțelege corect, cu realism, impactul lor asupra țării noastre, grija manifestată față de viitorul României, patriotismul lui. O dragoste de țară ce se găsește și în tot ceea ce acesta va întreprinde în perioada postbelică, a exilului, până la moartea sa în 1957.

Prof. univ. dr. Ion Calafeteanu